

Mäktig kvinnohistoria

Det är ett stort och ambitiöst projekt hon gett sig in på, den debuterande författaren **Christina Järås**. *Kvinnoled och mannamod* är en släktberättelse som omfattar tiden 1844 – 1962. En berättelse om sex generationer kvinnor i rakt nedstigande led, anmödrarna Karna, Sissa, Johanna, Hilda och modern "Linnéa" samt till slut om henne själv i boken kallad "Helena". Här får jag följa livet som det gestaltade sig framför allt för kvinnorna på Thorarpsgården och Södra Hoka i Asarum, norr om Karlshamn och vidare i Oskarshamn.

Faktiskt finns det ytterligare två anmödrar som också omnämns perifert, Maria som föddes ca 1730 och Inga född 1754. Dessa var mormor respektive mor till Karna, den kvinna som inleder själva berättelsen. Hon föddes på gården Thorarp 10/Thorarp 4/Thorarpsgården som från 1754 och fram till 1886 då den såldes, ärvdes helt på kvinnolinjen. Eftersom böndernas namn skiftade på Thorarp med jämna mellanrum krävdes mycket arbete med husförhörslängder och bouppteckningar för att fastslå att gården faktiskt tillföll kvinnorna. Men vid den här tiden var kvinnor omyndiga så gården blev formellt ägd av deras män.

Boken är indelad i tre delar. Den första behandlar tiden på Thorarpsgården för Karna, hennes dotter Sissa som ärver gården som enda barnet. Sissa blir änka efter maken Ola innan hon fyllt 25 år med Johanna som enda barnet i livet. Sissa gifter om sig med Pål och gården blomstrar och utvidgas. Pål är en driftig karl, nämndeman och förtroendevald. De lever ett gott liv. När dottern Johanna gifter sig med Sven blir livet svårare. Alkoholagstiftningen ändras och det blir ett avbräck för små brännerier som utgjort en viktig del av gårdens utkomst. Johanna och Sven får tillsammans nio barn varav sex når vuxen ålder. När författarens mormor, Hilda, är tolv år tas så beslut om försäljning av gården och Hilda skickas till Karlshamn för att tjäna som piga. Hon led av förlusten av sin forna ställning. Hilda på Södra Hoka, Hilda på Thorarpsgården

(med elva rum) och nämndemans Hilda fanns inte längre. "Herrska-fasonerna får vi allt lägga åt sidan" som Hildas mor Johanna uttryckte det. Mor Johanna var nog den som i tysthet led mest, dels av att släppa ifrån sig familjegården, dels av det sociala drama som samtidigt inträffar i familjen, när hennes styvfar Pål gör pigan med barn.

I Karlshamn möter pigan Hilda sin blivande man Alfred från Oskarshamn, som går på navigationsskolan för att bli styrman och så småningom kapten. Hilda ser framåt. Nu vill hon bli stadsfru och gå finklädad varje dag. Därmed bryter Hilda som den första i släkten århundraden av kvinnoliv på landet för ett liv som sjöfararhustru i staden.

Del två i boken beskriver livet i Oskarshamn dit Hilda flyttar efter giftermålet med Alfred 1895. Hon föder sex barn varav Linnea, författarens mor, är det yngsta. Hon är bara tio år när faderns båt, där han är kapten, förliser i norra Kvarken 1920 efter att ha gått på en mina. "*Han flöt iland i Finland fastsurrad på en flotte och kom hem i en blykista*" löd sammanfattningen i familjen. Närmare trettio år senare omkommer också Linneas bror Sture, även han kapten, i en sjöolycka i samma hav.

Linnea utbildar sig till folkskollärare och träffar sin blivande man Nils-Otto i församlingshemmet i Oskarshamn. Nils-Otto kommer från Lysekil, är uppvuxen med åtta systrar och har som enda sonen i en familj där högre studier var det naturliga stora förväntningar på sig. Han förväntas bli präst men tar en annan väg i livet. Efter att först ha gått till sjöss blir han senare diversearbetare på sin kusins gård, Backagården. Nils-Otto är starkt religiös och inspirerad av Oxfordrörelsen. Han utbildar sig längre fram till diakon, arbetar på Arbetsförmedlingen i Oskarshamn och studerar dessutom på egen hand både homeopati och kiropraktik. Han har också ett starkt intresse för grafologi.

I bokens sista del behandlas författarens eget familjeliv från

födelsen och framåt. *"I del tre är "allt" sant, eller inte sant, som det blir när minnen görs till berättelser"* säger Christina Järås. Nils-Otto och Linnéa får tre barn varav Helena (författaren) är yngst. Här speglas 50-talet på många sätt som ett till synes lättsammare och behagligare liv, fritt från umbäranden, där häst och vagn sedan länge har bytts ut mot bil och till och med en hemmabyggd husvagn (!) i vilken familjen åker till "Tante Erika", moderns brevvän, på semester till ett Tyskland fortfarande i ruiner. När föräldrarna är dryga femtio år förverkligar de en livsdröm och startar ett eget hälsohem. När berättelsen slutar är Helena tretton år och längtar med hela sin själ och sitt hjärta bort från Oskarshamn. Nästa anhalt blir Vittsjö där bottenplattan till familjens hälsohem redan är gjuten.

I epilogen får jag sedan veta att Helenas föräldrar driver hälsohemmet i tjugio år innan Helenas bror Olof tar över verksamheten. Efter ett antal år utomlands vårdas de sedan sitt sista år på det hälsohem de själva byggt upp.

Det är en mäktig släkthistoria som berättas. En kvinnohistoria. Förutom att jag får följa kvinnorna och deras familjer, träder också en historia om Sverige fram. Från bondesamhälle till ett modernare stadsliv. Här beskrivs slit och umbäranden på landet med svält, nödår och bröduppror. Den stora emigrationen till Amerika som splittrade många familjer för alltid flimrar förbi liksom epidemier som spanska sjukan och senare polio (barnförslamning). Kvinnorna får rösträtt och så småningom även rätt till högre utbildning. Börskraschen och två världskrig passerar där Linnéas systrar vid det senare tar emot ett finskt krigsbarn samtidigt som Linnéa själv brevväxlar med sin scoutvän den tyska Erika som gifter sig med en SS-officer. Sveriges historia bildar på det här sättet en fond utifrån vilken familjernas liv utspelar sig.

Boken är skriven som autofiktion. Fakta från den omfattande släktforskningen med husförhör, bouppteckningar, Riksarkivet

och hembygdsmuseum har fyllts på och kryddats med fantasi och kreativitet. Tiden från 1871 då mormor Hilda föddes, har även vävt in historier som berättats för författaren. De tre delarna föregås av var sitt förord där författaren flera gånger understryker att minnen står för henne själv och hon hoppas att ingen tar illa upp av "utbroderandet" av dem. "Jag hoppas att inte någon, varken döda eller levande, ska tycka att jag har varit respektlös i min hantering av någon person i berättelsen. Vi är alla människor av kött, blod och omständigheter." Men här finns det ingenting att be om ursäkt för. Personerna i berättelsen är beskrivna med både ömhet, respekt och omsorg. Vad som är "sant och påhitt" är dessutom noggrant redogjort för i ett eget stycke.

Hatten av för ett gediget researcharbete och ett fint hantverk i dialogerna som känns både tidstrogna och äkta i det dialektala med många kluriga vinklingar. För dem som inte är uppvuxna iklädda en "gens" eller "gensare", finns en omtänksam liten ordlista med förklaringar att tillgå, liksom utförliga släktträd så man inte villar bort sig i historien. Omslaget är dessutom målat av författaren själv. En lovvärd författardebut!

Heléne Nellvik

Kvinnoled och mannamod En släktberättelse

Christina Järås

Vulkan



Christina Järås är socionom och psykoterapeut och har bland annat arbetat som familjerättsspecialist och chef för en kommungemensam familjerättsenhet. Hon är en av pionjärerna inom *Konflikt och Försoning*, ett medlingsinriktat sätt att arbeta med vårdnadstvister. Under en period har hon också varit knuten till FoU-Nordväst, ett kommungemensamt kunskapscentrum för socialtjänsten i nordvästra Stockholm. *Kvinnoled och mannamod* är hennes författardebut.